

SURİYELİ MÜLTECİLERİN ENTEGRASYONU: TÜRKİYE’NİN EĞİTİM VE İSTİHDAM POLİTİKALARI

Büşra DİLLİOĞLU*

Özet

Suriyeli krizi ve beraberindeki sorunlar göz ardı edilemeyecek derecede ciddi boyutlara varmış olup, olaya kayıtsız ya da çözümsüz kalmak mümkün değildir. Bugün tüm dünya tarihin en ciddi göç ve mülteci krizine şahitlik etmektedir, ülke nüfusunun yarısı iç/dış göçe zorlanmış olup yakın zamanda da bu durumun çözüme kavuşması beklenmemektedir. Türkiye sayıları iki milyonu bulan mülteci nüfusu ile dünyanın en fazla mülteciye ev sahipliği yapan ülkesi konumuna gelmiş ve sürecin ilk gününden itibaren istikrarlı bir şekilde Suriye ve Suriyeli krizine karşı insani bakış açısını korumuştur. Başta açık kapı politikası ve kampların kurulması olmak üzere atılan pek çok adım, Suriyelilerin mağdur edilmemesi açısından önemlidir. Bu süreç Türkiye'nin mülteci politikası açısından da adeta bir dönüm noktası olmuştur. Suriyelilerin ülkeye girişi, kalışı ve resmi statülerini düzenlemek amacı ile bir dizi resmi düzenleme ve kanun değişikliği yapılmış, diğer bir yandan toplumsal entegrasyonun sağlanması amacı ile eğitim ve istihdam politikaları geliştirilmiştir. Eğitim politikası üç aşamadan oluşmaktadır: Eğitimde devamlılığın sağlanması, dil bariyerinin kaldırılması ve meslek edindirme kursları ile mültecilerin niteliklerinin arttırılması. İstihdam politikaları halen yeni olmakla beraber, iş piyasasının kapılarının Suriyelilere açılması gerek ülke ekonomisine sunacağı katkı açısından, gerek Suriyelilerin hayatına getireceği normalleşme açısından kilit rol oynamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Suriye, Mülteci, Entegrasyon, Eğitim, İstihdam

INTEGRATION OF SYRIAN REFUGEES: TURKEY’S EDUCATION AND EMPLOYMENT POLICIES

Abstract

Turning a blind eye on Syrian crisis and outcomes of this conflict is no longer an option. Half of its population being subject to internal or external migration, Syria gave largest number of refugees of last decades. Turkey as being number one refugee hosting state has transformed its refugee policy tremendously. Arrival of Syrians has been a turning point since for the first time people from Middle East are granted refugee (albeit temporary) status. Legal adjustments are made to create room for arrival and settlement of Syrians who were initially not protected by Turkey’s asylum policy. Turkey’s take on normalization and integration rests on two pillars: Social integration

*Araştırma Görevlisi, Polis Akademisi Başkanlığı, Güvenlik Bilimleri Enstitüsü

via education and opening the labor market for Syrian's participation. With regard to education policy there are three goals set: lifting language barrier in front of social integration, persistency of youth's education, offering vocational courses for elderly that can help them seek for job in the long run. The policies in terms of economic participation on the other hand are relatively new but will be a push-up force for self-sustainability of Syrians.

KeyWords: Syria, Refugee, Integration, Education, Employment

Giriş

Suriye'de bitmek bilmeyen iç savaş son yılların en büyük insani dramının yaşanmasına sebep olmaktadır. Güvenlik gerekçesi ile evlerini terk eden, yerlerinden edilmiş insan sayısı 1996 yılından bu yana en üst seviyelere¹ ulaşmış olup yaklaşık 4 milyon Suriyeli diğer ülkelere sığınmış, 7.6 milyon kadarı ise ülke içinde yerlerinden edilmiştir (IDP's- Internally Displaced Person). Üstelik söz konusu rakamlar Suriye nüfusunun yarısının² iç veya dış göçe zorlanmış olduğu anlamına gelmektedir. Başta Türkiye olmak üzere tüm dünya bu göç krizinin ana muhatabıdır ve güvenlik perspektifinin ağır bastığı, korumacı yaklaşımlar yerine, kökten ve uzun vadeli, kalıcı çözümler üretmek tüm aktörler için kaçınılmaz bir gereksinimdir.

2011'den beri sınırlarını mülteci akımına karşı açık tutan Türkiye, olayı bir "güvenlik krizi" olarak değil, "insani bir mesele" olarak algılamış ve bu perspektifte politikalar geliştirmiştir. Ev sahipliği yaptığı 2 milyona yakın mülteci ile dünyanın en çok mülteciye sahip ülkesi konumuna gelen Türkiye açısından sorun farklı aşamalara evrilmiş ve başta bir kaç bin insanın temel gereksinimlerinin karşılanması söz konusu iken, 4 yılın sonunda, bugün çok daha köklü ve yapıcı politika gereksinimleri doğmuştur. Yasal düzenlemeler ve yasa tasarıları ile Türkiye'nin göç politikasında bulunan boşluklar doldurulmaya çalışılmış, bununla beraber Suriyeli mültecilerin ülkede uzun süreli kalışları ve resmi statüleri garanti altına alınmıştır. Bugün Türkiye kriz yönetimini bir üst aşamaya taşıyarak mülteci krizinin normalleşmesi ve toplumsal entegrasyonun sağlanması için adımlar atmaya başlamıştır.

Türkiye'nin normalleştirme ve entegrasyon politikası iki aşamadan oluşmaktadır; bunların ilki eğitim politikası ile sosyal normalleşme ve diğeri istihdam yolu ile Suriyelilerin ekonomik hayata katılmalarıdır. Eğitimde hem

¹BMMYK koruması altında bulunan mülteci sayısı 2014 yarı-yılı itibari ile 13.0 milyonu bulmuştur, bu da 1996 yılından beri en yüksek rakamı ifade etmektedir bkz. "2014 Global Trends Report", UNHCR Mid-yearTrends, (2014)

²World Population Review <http://worldpopulationreview.com/countries/syria-population/> erişim 5.10.2015

genç hem yetişkinlere, Türkçe dersleri, mesleki eğitim kursları verilmekte, diploma denklik işlemlerinin kolaylaştırılması, burs imkanları ve harçların kaldırılması gibi hizmetler yolu ile yüksek öğrenim teşvik edilmektedir. Suriyelilerin ekonomik hayata katılabilmesi için ise hazırlanan yeni kanun tasarısı ile istihdamın kolaylaştırılması ve sömürünün önüne geçilmesi hedeflenmektedir. İstihdam alanında atılan adımlar halen yeni ve düzenleme aşamasında olmakla beraber, mültecilerin kendi kendilerini idame edebilmesini sağlayacak ve normalleşmenin en mühim aşamalarından birini oluşturacaktır.

Yeni Bir Mülteci Politikasına Doğru

Suriyeli sığınmacı akını tarih boyunca Türkiye'nin muhatap olduğu göç dalgalarından sadece biridir³. Ülke politikası dönemsel farklılıklar göstermesine rağmen, önceki göç dalgaları başarılı bir şekilde özümsemiş ve her yeni gelen bir şekilde toplumsal uyumu sağlamıştır. Suriyeli krizi ise Türkiye'nin mülteci politikası açısından adeta bir dönüm noktası olmuştur, zira bu sürece kadar Türkiye'nin mülteci politikasını belirleyen iki yasal doküman bulunmaktaydı⁴ ve her ikisi de Ortadoğu'dan gelen halkları koruma kapsamına almıyordu.

Bunların ilki İskan Kanunudur, ülkeye giriş, ikamet ve mülteci statüsü için başvuru şartlarını belirleyen bu kanun "Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olup, yerleşmek amacıyla tek başına veya toplu halde Türkiye'ye gelip bu kanun gereğince kabul olunanları" göçmen olarak kabul etmekte ve onlara yasal haklar tanımaktadır⁵. Kanun kapsamında göçmen olarak kabul edilmeyecekler: "Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olmayan yabancılar..."⁶Olarak belirlenmiştir. Nitekim bu kriter, Suriye'den gelen Türkmenler hariç (gündeme getirildiği takdirde "soydaşlık" kapsamında değerlendirilebilirler) diğer sığınmacıları kategori dışı bırakmaktadır. Türkiye'nin taraf olduğu ve bağlayıcı diğer hukuki referans ise BM Cenevre Sözleşmesidir ve Türkiye Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair 1967 protokolünü "coğrafi sınır" şartı ile onaylamıştır. Yani Avrupa konseyi üyesi ülke vatandaşları "mülteci" statüsü alabilirken Avrupalı olmayan "sığınmacılara" karşı bir ayırım yapılmaktadır⁷. Suriyeliler her ne kadar yaygın

³Tarihsel süreçte Balkan göçmenlerine karşı uygulanan açık kapı politikası çok daha kapsayıcı iken, Ortadoğu halkları güvenlik perspektifine maruz kalmıştır değerlendirilmiştir. Devlet politikasında ki değişikliklere rağmen, göçmenler toplumun bir parçası haline gelmiştir. Detaylı bilgi için bkz. Suna Gülfer İhlamur Güler, "Turkey's Refugee Regime Stretched to the Limit? Turkey's Two-Tired Asylum Regime", *Perceptions*, Güz 2013, cilt:18/3 ss.191-228

⁴ibid. Suna Gülfer İhlamur Güler, "Turkey's Refugee Regime Stretched to the Limit? Turkey's Two-Tired Asylum Regime"

⁵İskan Kanunu Md. 3.

⁶Ibid. Mad. 4

⁷İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü Resmi internet Sitesi, İltica Göç İşlemleri

olarak “mülteci” şeklinde anılsa da resmi anlamda her iki dokümanın da koruması dışında kalmaktadır ve standart mülteciler değildir.

Türkiye krizin ilk günlerinden itibaren açık kapı politikası uygulamış ve artan göçmen sayısına rağmen bu uygulamayı devam ettirmiştir. İlk etapta Suriyeli sığınmacıların kısa vadede ülkelerine geri dönecekleri beklentisi yüksek olup “misafir” olarak tanımlanmışlar, fakat bitmek bilmeyen savaş ve artan mülteci sayısı yeni çözümleri gerekli kılmıştır. Son iki yılda atılan adımlar ile Suriyeli sığınmacıların resmi durumu tanımlanmış ve tarihte ilk defa Ortadoğu halklarına ve bölgeden gelen sığınmacılara (geçici koruma kapsamında) resmi statüsü sağlanmıştır. Geri gönderilmeme ilkesi ile korunan Suriyelilerin ülkeye giriş, kalış ve çıkışları 2013 Nisan ayında Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) tarafından kabul edilen Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile belirlenmiştir. İkinci adım 2014 Ekim ayında gelmiş ve kabul edilen Geçici Koruma Yönetmeliği ile Suriye’de meydana gelen olaylar sebebiyle Suriye’den bireysel veya kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen Suriye vatandaşları ile vatansızlar ve mülteciler geçici koruma altına alınmıştır⁸. Geçici koruma kapsamına alınan mültecilerin acil ihtiyaçları ve sağlık hizmetlerinden faydalanması da sağlanmıştır. Yasal düzenleme ve temel gereksinimlerinin karşılanması haricinde Türkiye devleti uzun vadeli bir normalleşmenin yollarını aramakta ve bu anlamda gerekli adımları atmaktadır.

Türkiye’nin mülteci politikası bir kaç farklı aşamadan geçmiş ve dönemsel ihtiyaçlar ortaya çıktıkça bunlara paralel çözüm arayışları içine girilmiştir. İlk etapta temel ihtiyaç ülkeye yeni gelenlerin sığınma gereksinimlerinin karşılanmasıydı ve sınır hattı boyunca kurulan kamplarda sığınmacıların barınma, eşya, giysi ve yiyecek ihtiyaçları karşılanmaktaydı. Bir süre sonra kamplar kapasitelerini doldurdu, ayrıca çeşitli sebeplerle kamplarda kalmak istemeyen kişilerin varlığı ile kamp odaklı bu çözüm yetersiz kaldı. Halen 25 kampta hayatlarını idame ettiren 262,134⁹ kişi bulunurken, çok daha büyük bir çoğunluk şehirlerde, yerel halk ile beraber yaşamaktadır. Kamp odaklı bu yaklaşımın yetersiz kalması ile bugün mültecileri “kamplarda kalanlar” ve “kamp-dışı mülteciler” olarak iki ana kategoride ele almak mümkündür ve kamplarda kalanların durumunun hizmetlere ulaşım imkânları göz önünde bulundurulduğunda çok daha avantajlı olduğu söylenebilir. Kamplarda kalan mülteciler dağıtılan aylık para-kartlar ile gıda ve temizlik

<http://www.egm.gov.tr/Sayfalar/iltica-goc-islemleri.aspx> erişim 5.10.2015

⁸ Yasa kapsamında geçici koruma altına alınan sığınmacıların hakları belirlenirken, Bakanlık geçici statünün iptal edilmesi ile ilgili haklarını saklı tutmuştur. Yani olası bir barış yada politika değişikliği durumunda geçici statülerine son verilebilecek Suriyeliler için farklı koşullardan bahsetmek gerekebilir.

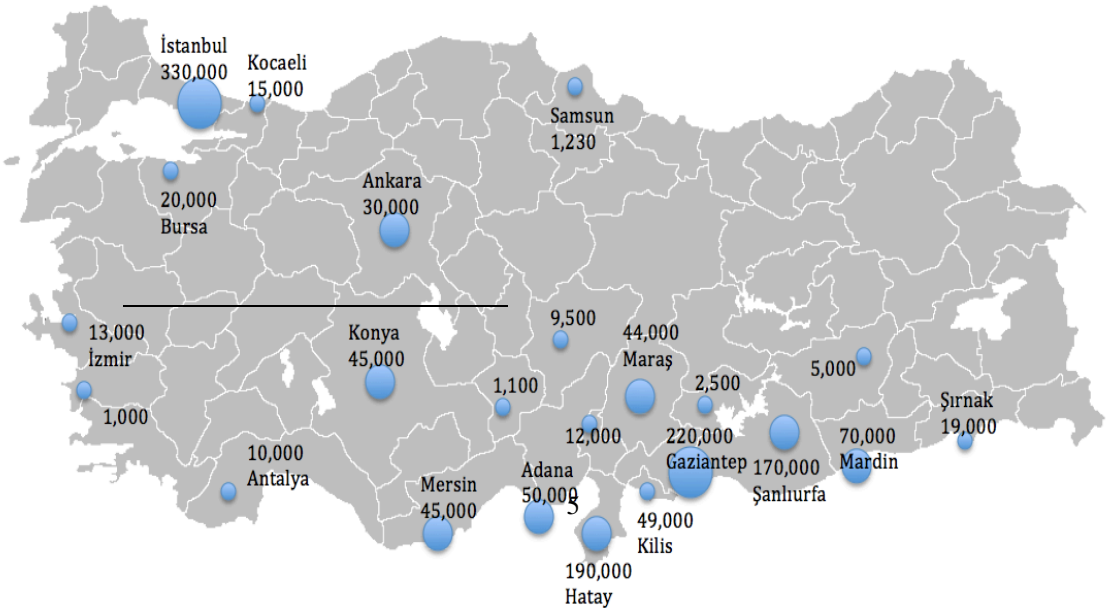
⁹ Göç İdaresi Genel Müdürlüğü(Haziran 2015).

ihtiyaçlarını karşılanmaktadır¹⁰. Ayrıca her barınma merkezinde bulunan sağlık ocağı ve eğitim merkezleri, bu hizmetlere kolayca ulaşım imkânı sağlamaktadır. Mültecilerin %87'ini oluşturan kamp-dışı mülteciler ise hizmetlere ulaşım açısından daha avantajlı durumda olup sağlık ve eğitim gibi çeşitli hizmetlerden yararlanma da eşit hakları bulunmasına rağmen, düzenli bir gelir ve sığınaktan yoksundur. Ayrıca birçoğu şehir merkezlerine dağılmış olduğundan özellikle de eğitim alanında, Suriyeliler için özel olarak kurulmuş olan eğitim merkezlerine ulaşimleri kısıtlıdır.

Mülteci Politikasını Belirleyen Unsurlar

Türkiye'nin mülteci politikasını belirleyen ve yön veren dört temel unsur bulunmaktadır. Bunların ilki Türkiye'nin muhatap olduğu göç dalgasının önümüzdeki günlerde de devam edecek olmasıdır. Gerek Türkiye'nin insani politikaları, gerek savaşın yakın zamanda bitmesinin ihtimal dışı olması ve başta dört milyon nüfusa sahip Halep ve çevre bölgelerin işgal edilmesi olasılığı, yeni göç potansiyelini doğurmaktadır. Diğer bir potansiyel sığınmacı grubu ise, sınırın Suriye kısmında bulunan ve sayıları 170,000'i aşmış yerlerinden edilmiş insanlardır¹¹. Bu kişiler sınır boyunca kurulmuş 25 kamp ve köyde konaklamaktadır ve resmi evraklarının olmayışı ya da tercihleri neticesinde halen sınırı geçmemişlerdir. Bu yılın sonunda Türkiye'de barınan Suriyeli sayısının 2.5-3 milyonu bulması beklenirken, söz konusu durum "güvenlikli bölgelerin" kurulmasının her daim masada güçlü bir opsiyon olarak kalacağı anlamına gelmektedir.

İkinci temel unsur, Türkiye'de barınmakta olan Suriyelilerin büyük çoğunluğunun ülkelerine geri dönmeyecekleri gerçeğidir. Tarihten edindiğimiz deneyimler, örneğin 1992-1995 yılları arasında Yugoslavya'nın dağılma sürecinde Bosna-Hersek'ten kaçan mültecilerin yüzde elliden fazlasının geri

dönmemiş olması, Suriyelilerin de büyük çoğunluğunun savaşın bitmesi halinde bile ülkemizde kalacağını göstermektedir. Mültecilerin geri döndürülmesi ilkesi Bosna-Hersek anayasası tarafından belirlenmiş ve Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) tarafından şiddetle teşvik edilmiş olmasına rağmen, 20 yıl sonra bile halen mültecilerin çoğu komşu ülkelerde yaşamaktadır. Suriyeliler ile alakalı olarak, Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı'nın (AFAD) yayınladığı veriler¹² her 5 kişiden 3'ünün ülkesine geri dönmek istediğini kaydetmiştir. Fakat başta Suriye'nin bıraktıkları ülke olmaktan çok uzak oluşu ve "her şey yoluna girdiğinde" "savaş bittiğinde" gibi ifadeler Suriyeli mültecilerin büyük çoğunluğunun da ülkesine geri dönmeyeceğini göstermektedir. Bu durumu destekleyen üçüncü temel unsur Suriyelilerin hayatlarındaki büyük dinamizmdir. İlk etapta sınır illerinde, kamplarda ve çevre bölgelerde yerleşmiş olan mülteciler artık batı ve kuzey illerine dağılmış durumdadır. İçişleri Bakanlığı Suriyelilerin farklı illerdeki yerleşim oranlarını yayınlamış¹³ ve bu veriler Harita.1'de gösterilmiştir. Haritadan görebildiğimiz gibi mültecilerin 40%'tan fazlası başta İstanbul, İzmir, Konya, Kocaeli, Bursa ve Ankara olmak üzere batı illerine yerleşmiş durumdadır. Açık pozisyonların daha fazla ve istihdamın daha güçlü bir ihtimal olduğu illerde Suriyelilerin tutunması daha muhtemeldir. Ayrıca bu illerde halk mültecilerle daha az muhatap olmuş olup toplumsal özümseme yetileri daha yüksektir. Bu da sosyal entegrasyonu kolaylaştırmaktadır.

Son olarak sayıları 1,9 milyonu bulmuş mültecilerin içinde buldukları "bağımlılık sendromu" yeni ve dinamik bir mülteci politikasının geliştirilmesini kaçınılmaz kılmaktadır. Bağımlılık sendromundan kasıt mültecilerin başta temel ihtiyaçları olmak üzere tüm sosyal ve fiziksel gereksinimlerinin resmi/gayri-resmi yardım kanallarınca karşılanma durumudur. Bu sürecin ekonomik yükümlülükleri Türkiye devleti tarafından omuzlanmış, bu amaçla 5,6 milyar dolar harcanmıştır. Türkiye'nin tüm bu çaba ve eforuna kıyasla başta BM olmak üzere uluslararası aktörlerden son derece sembolik ve yetersiz bir destek gelmiştir¹⁴. BM Gıda Ajansı 2014 sonu itibarıyla mültecilere yaptığı yardımları kestiğini açıklarken, BM'den gelen toplam yardım 400 milyon doları bile bulmamaktadır. Ayrıca sürecin mali yükümlülükleri kadar sosyal etkileri de mühimdir. Zira bu bağımlılık sendromu mültecilerin alternatif mekanizmalar geliştirilmediği takdirde, sömürülmesine, ucuz çalıştırılmasına ve kayıt dışı evliliklere yol açmaktadır.

¹² Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, *Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacılar, Saha Araştırması Sonuçları*, 2013.

¹³ İçişleri Bakanlığı verileri Oytun Orhan ve Sabiha Şenyücel Gündoğdu, "Suriyeli Sığınmacıların Türkiye'ye Etkileri" *ORSAM Rapor* No: 195 raporundan alınmıştır.

¹⁴ AFAD, Toplam İnsani yardım: Haziran 2015, www.afad.gov.tr.

Türkiye devleti bu parametreler ışığında kritik bir seçim yapmak zorundaydı; ya mültecileri marjinalleştirecek ya da onların toplumsal ve ekonomik entegrasyonunun önünü açarak normalleşmelerine zemin hazırlayacaktı. Karar alıcılar seçimlerini entegrasyondan yana yapmıştır. Bu bağlamda Türkiye'nin mülteci politikası ciddi bir değişim yaşamış ve gelinen noktada çok yönlü ve pro-aktif bir siyaset izlenmektedir. “İnsani” yaklaşımın yön verdiği bu politikalar istisnai durumlar haricinde Türk halkından da destek görmüştür. Başta STK'lar olmak üzere, halk yeni komşularını sahiplenmiş, yardımlar ile pek çok ev kurulmuş, mahalleli kendi yakınında bulunan Suriyelilere eşya, giysi ve yiyecek yardımı yapmıştır. Türkiye'nin insani yardımlarının azımsanamayacak bir kısmını oluşturan bu tip sivil yardımlar ne yazık ki büyük oranda kayıt dışı yürütülmektedir. Zira çok doğal bir sosyal refleksin sonucu olan bu tip yardımlarda, halk aracı resmi bir kuruma ihtiyaç hissetmemektedir. Ankara'nın Altındağ ilçesinde dağıtılan yardım paketleri ve faaliyet gösteren eğitim merkezleri kayıt dışı kalmış fakat halk tarafından gönüllülük esası ile yürütülen önemli faaliyetlere basit bir örnektir¹⁵. Yardım platformu çatısı altında temel ihtiyaçların yanı sıra genç gönüllüler bir araya gelerek Suriyeli çocuklara hem Türkçe dersi vermekte hem de fenni ilimler konusunda destek olmaktadır.

Türkiye'nin Yeni Vatandaşları

Mülteci krizi çetrefilli bir sorun olup, entegrasyon söz konusu olduğunda yönetmesi daha da güç bir hal almaktadır. Bu sebeple olay genelde güvenlik çerçevesinde ele alınmakta ve insani yaklaşım arka planda kalmaktadır. Türkiye bu yaygın yaklaşımdan kaçınmış, olayın ilk gününden itibaren ısrarcı bir şekilde meseleyi insani perspektifte değerlendirdiğini ve “hesapsızca” gerekli yardımları devam ettireceğini duyurmuştur. Bununla beraber hali hazırda zaten başlamış olan entegrasyon süreci ev sahibi ülke için de uzun vadede çeşitli katkı ve avantajlar sağlayacaktır. Savaş sonrası kurulacak olan yeni Suriye ile Türkiye arasındaki bağların temellerini oluşturacak bu nüfus, aynı zamanda oldukça genç ve dinamiktir. Yaklaşık %45'i 19-54 yaş arası¹⁶ gençlerden oluşan mülteci nüfus istihdam için ciddi bir potansiyel taşımaktadır. Ayrıca Suriyeli mültecilerin eğitim düzeyi tahmin edilenden daha üst seviyede olup, Türkiye vatandaşları ile aralarında ciddi farklılıklar bulunmamaktadır. Suriyelilerin %85'i okur-yazar, %10'u lise mezunu ve diğer bir %10'luk kesim üniversite mezunudur¹⁷. Türkiye'de lise mezunlarının oranı %20 civarında olmakla beraber üniversite mezunlarının

¹⁵“Ankara Savaş Mağduru Mülteciler Dayanışma Grubu” vd.

¹⁶Ibid.; AFAD, *Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacılar, Saha Araştırması Sonuçları*, 2013.

¹⁷AFAD, *Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacılar, Saha Araştırması Sonuçları*, 2013.

oranı %10 civarındadır¹⁸. Bu durum Suriyelilerin yalnızca vasıfsız pozisyonlar için değil aynı zamanda nitelikli iş gücünün de temel bir parçası olabileceğini göstermektedir. Eğitimin daha temel aşamasında olan çocuklarsa eğitimlerini devam ettirebilmeleri, gerek sosyal entegrasyona sağlayacağı katkı gerek bilinçli ve donanımlı bir jenerasyon yetiştirmek açısından ciddi bir önem taşımaktadır.

Türkiye nüfusundaki bu ani ve köklü artışın pek tabii bir takım sosyo-ekonomik etkileri olmuştur. Halkın bir kısmının mülteciler hakkında negatif bir kanaate sahip olduğu, bu algının da “Suriyelilerin çoğunun dilendiği” gibi gerçeğe örtüşmeyen, yanlış söylemlerden etkilendiği gözlemlenmektedir. Her ne kadar iki toplum ortak tarih ve kültürel kodlar paylaşırsa da aralarında ciddi farklılıklar bulunmakta ve toplumsal entegrasyon karşılıklı hoşgörü ve anlayışı gerektirmektedir. Bu anlamda ortak dile sahip olmayışın sınırlayıcı bir etkisi bulunmaktadır. Kürtçe bazı bölgelerde alternatif bir çözüm olsa dahi dil bariyerinin kaldırılması toplumsal entegrasyon kapsamında öncelikli bir hedefdir. Bu amaçla Türkiye devleti gerek kamp-içi mültecilere gerek kamp-dışındakilere hizmet veren pek çok dil merkezi kurmuştur (geçici eğitim merkezleri kapsamında). İstatistikler¹⁹ mültecilerin yüzde %86’sının Türkçe öğrenmek istediğini ve ciddi bir çoğunluğun bu amaçla kurslara katıldığını göstermektedir. Dil öğrenme konusunda çocuklar ebeveynlerine kıyasla çok daha başarılı gözükmektedir, etrafta babası ile alışverişe çıkmış ve ona tercüme yapan Suriyeli çocuklar görmek mümkündür.

Mültecilerin demografik etkileri incelendiğinde başta doğu illeri olmak üzere bir bölgenin demografik yapısının değiştiği, nüfus ve doğum oranlarında artış olduğu kaydedilmiştir. Türkiye’de dünyaya gelen Suriye asıllı bebeklerin sayısı 40,000’in üzerindedir, ayrıca iki toplum arası evliliklerde de artmış olup bir dönem sonra bu evliliklerden doğacak çocuklar her iki kültür arasında köprü görevi görecektir. Son olarak Kilis gibi illerde mülteci sayısı yerel halka yaklaşmış ve oldukça çok kültürlü bir tablo ortaya çıkmıştır. ORSAM tarafından paylaşılan verilere göre bazı il ve ilçelerde Suriyelilerin sayısı yöre insanın sayısından çok daha fazla hale gelmiştir. Örneğin, nüfusu 63.000 olan Reyhanlı’da, en az 100.000 Suriyelinin yaşadığı ileri sürülmektedir. Kilis’in nüfusu (merkez) 90.000 iken 80.000 kadar Suriyelinin yaşadığı belirtilmektedir²⁰. Tüm bu faktörler Türkiye’nin entegrasyon yönündeki tutumunu ve entegrasyonun kaçınılmaz olduğu fikrini güçlendirmektedir.

¹⁸TUİK ADKNS Veri Tabanı İstatistikleri (2015).

¹⁹Ibid.; AFAD.

²⁰ORSAM *Suriye’ye Komşu Ülkelerde Suriyeli Mültecilerin Durumu : Bulgular, Sonuçlar ve Öneriler* Rapor No: 189, (Nisan 2014).

Mültecilerin Türkiye üzerindeki ekonomik etkilerine gelince iki yönlü bir tablo ortaya çıkmıştır. Bir yandan artan kira fiyatları ve nüfus artışına dayalı enflasyon halk arasında rahatsızlığa sebep olmuş, “mültecilerin, yerel halkın elinden işlerini aldıkları” ve “ülke kaynaklarını sömürdükleri” gibi ifadeler yine bir kesim arasında dillendirilmeye başlamıştır. Diğer yandan pazarda artan ilgi özellikle üreticiler için tatmin edici bir durum oluşturmaktadır. Bursalı tekstil firmaları ile yapılan görüşmelerde²¹, mültecilerin istihdamına çok sıcak baktıkları, bu sayede hemen hemen tüm üreticilerin yaşadığı eleman açığı eksiğinin kapanacağı ve üretim kapasitesinin artırılacağı dile getirilmiştir. Mülteci nüfusu yalnızca potansiyel işçiler olarak görmemek gerekir, zira aynı zamanda potansiyel yatırımcı ve girişimcilerdirler ve kısa vadede olmasa dahi süreç içerisinde ülkeye dönük katkı sağlayacaklardır. Örneğin Mersin ilinde Suriyelilerin 4 milyar dolara yakın yatırımı bulunmaktadır²². Gaziantep ticaret odasına kayıtlı yabancı şirket sayısı savaştan önce 60 iken 2014'te bu sayı 209'a yükselmiştir²³. Yine bir başka önemli veri bölge halkından Ortadoğu pazarı ile ticaret yapanların durumudur. Savaş ve bölgedeki istikrarsızlık yüzünden pazarını kaybeden tüccarlar için Suriyeliler iyi bir ortaklık potansiyeli taşımaktadır. Birlikte daha geniş bir Ortadoğu pazarına açılacakları gibi bölgeden yatırımcıları ülkemize çekme ihtimalleri de vardır.

Ekonomi bazlı entegrasyon gelecek vaat eden bir alan olmakla beraber belli konularda yetkililerin önlemler alması gerekmektedir. Bunların başında istihdamın resmi ve sosyal güvenlik kapsamında gerçekleşmesi zarurieti vardır. İşverenler ucuz işgücünden memnun gözüke dahi, Suriyelilerin bir çoğu hali hazırda kayıt dışı ve asgari ücret yönetmeliği kapsamının dışında çalışmaktadır. Bu durum hem mültecilerin emeklerinin sömürülmesi anlamına gelmekte, hem de işçi piyasasında haksız rekabet ortamı doğurmaktadır. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (ÇSGB) tarafından hazırlanan Yabancı İstihdam Kanun Tasarısı²⁴ ile bu durumun önüne geçilmesi hedeflenmektedir. Yasa, kayıt dışılıkla ciddi anlamda mücadele etmenin yanı sıra, mültecilere iş piyasasının kapılarını açmayı hedeflemektedir. Sosyal güvenlik ve kayıt altında çalışmadıkları müddetçe mülteci işçiler hem kendileri sömürülecek hem de yerel halk açısından rahatsızlık unsuru olacaktır.

²¹Nursim Tekstil yönetim kurulu başkanı Alican İpek “Tekstil sektöründe, firmalar her daim 5-6 açık pozisyon ile iş yapar. Asgari ücretle çalışacak eleman bulmakta zorluk çekiyoruz, Suriyeliler bu açığı doldurarak üretimin artmasını sağlayacak” Şubat 2015 Bursa

²²ORSAM, *Suriye'ye Komşu Ülkelerde Suriyeli Mültecilerin Durumu: Bulgular, Sonuçlar ve Öneriler*.

²³ Oytun Orhan ve Sabiha Şen yücel Gündoğdu, *Suriyeli Sığınmacıların Türkiye'ye Etkileri*.

²⁴ Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından hazırlanan tasarı Kasım 2014'te Bakanlar Kurulunun onayı ile meclise sunulmuştur. Yasa Tasarısının Tam Metni için: <http://www.alomaliye.com/2015/yabanci-istihdami-kanun-tasarisi.pdf>.

Eğitimde Devamlılık

Türkiye'nin entegrasyon politikası iki aşamalı olup, ana damarlardan birini eğitim oluşturmaktadır. Bu kapsamda üç temel hedeften söz etmek mümkündür; ilki sosyal entegrasyonun önündeki dil bariyerinin kaldırılması, ikincisi gençlerin eğitimde devamlılığının sağlanması ve sonuncusu yetişkinlere sunulan mesleki eğitim kursları ile mültecilere meziyet kazandırılmasıdır. Eğitim politikası çok yönlü ve kapsayıcı olmakla beraber geliştirilmeye açık alanlar mevcuttur. Söz konusu politika şekillendirilirken göz önünde bulundurulması gereken temel unsurlardan biri mültecilerin demografik yapısıdır. Nüfusun üçte biri 6-19 yaş arasında –okul öncesi eğitimden üniversite düzeyine kadar eğitim alabilecek yaş aralığı-, bir diğer yüzde onluk kesim ise lise mezunu olup²⁵ eğitimin her aşamasında hizmet alması gereken kişiler olduğu anlamına gelmektedir. Mültecilerin eğitim hizmetinden mahrum olmaması savaşın negatif etkilerini ortadan kaldırmak açısından mühimdir.

Sürecin ilk günlerinde Türkiye'nin henüz tanımlanmış bir eğitim politikası ve uzun vadeli bir ajandası bulunmamaktaydı²⁶. Genel mülteci politikasındaki değişim ve gelişmelere paralel ya da eş zamanlı olarak eğitim alanında da yeni düzenlemeler yapılmıştır. İlk etapta AFAD koordinatörlüğünde, kamplarda kurulan eğitim merkezleri ekseninde sınırlı kalan ve gönüllülük esasına dayalı yürütülen bu faaliyetler 2013 itibarıyla daha sistematik bir hal almıştır. Ayrıca yine ilk dönemde kamp dışında kalanların eğitime ulaşımı göz ardı edilen bir konu iken şehir merkezlerinde kurulan eğitim merkezleri ve Suriyelilere hizmet vermek için açılan özel okulların teşviki ile kamp-dışı mültecilerin eğitiminin de gündeme alındığını söylemek mümkündür. Bugün tüm kamplarda ilköğretimden liseye kadar hizmet veren eğitim merkezleri bulunmaktadır. Bu eğitim merkezleri aracılığıyla ayrıca mesleki eğitim ve dil kursları da verilmektedir. Kamplarda eğitimin devamlılığı ve eğitim hizmetleri çok daha verimli olup kamp-dışındaki mülteci çocukların eğitime ulaşımı gündeme alınmış dahi olsa gerekli seviyeye ulaşmamıştır²⁷ zira AFAD tarafından yayınlanan verilere göre kamplardaki çocukların %83'ü okula giderken bu oran kamp dışındaki mülteci çocuklar için %15'tir.

Diğer önemli bir sorun, mültecilerin sınıf belirlemek için gerekli evrak ve diplomalarının eksik oluşudur. Savaş durumunda apar topar evlerini terk etmiş pek çoklarının gerekli evrakları olmadığından kolaylaştırıcı ve sistematik bir çözüm gerekli görülmekteydi. Milli Eğitim Bakanlığı 2010 tarihli

²⁵AFAD, *Saha Araştırması Sonuçları*.

²⁶Ali Rıza Seydi, "Türkiye'nin Suriyeli Sığınmacıların Eğitim Sorununun Çözümüne Yönelik İzlediği Politikalar", *Sosyal Bilimler Dergisi*, Nisan 2014, Sayı 31, ss.267-305.

²⁷Suriye'den İstanbul'a Gelen Sığınmacıların İzleme Platformu, "Yok Sayılanlar, Kamp Dışında Yaşayan Suriye'den Gelen Sığınmacıların İstanbul Örneği", (Erişim 14.06.2015) , <http://panel.stgm.org.tr/vera/app/var/files/y/o/yok-sayilanlar-raporu.pdf>

“Yabancı Uyruklu Öğrenciler” genelgesi kapsamında kurmuş olduğu “Komisyonlarla” bu sorunun çözümünü sağlamaktadır. Komisyon; vatansız, sığınmacı/mülteci ve sığınma/ iltica başvuru sahibi durumundaki yabancı uyruklulardan öğrenim belgesi bulunmayanların, okul ve sınıf seviyelerini beyanlarına dayalı olarak mülakat, gerektiğinde yazılı veya sözlü sınav yoluyla ülkelerinde öğrenim gördükleri sınıf seviyesi üzerinden denkliğini belirleyerek ilgili okul/kurumlara yönlendirecektir²⁸. Lise eğitimini tamamlamış ya da tamamlamak üzere olan öğrencilerin için Suriye Ulusal Koalisyon Yüksek Eğitim Komisyonu tarafından bakalorya sınavları düzenlenmektedir²⁹. Komisyonlar tarafından diploma denkliği tanınan öğrenciler ülkemizde veya yurt dışında eğitimlerine devam edebilmekte, ayrıca halen evrakları işlem gören öğrencilere karşı da esnek bir tutum izlenmektedir.

2013 yılında kabul edilen ve çok daha kapsamlı MEB’in “Ülkemizde Geçici Koruma Altında Bulunan Suriye Vatandaşlarına Yönelik Eğitim Öğretim Hizmetleri” Genelgesi ile şehir merkezlerinde de geçici eğitim merkezleri kurulması planlanmıştır³⁰. Milli eğitim müdürlükleri gerek kamp için, gerek kamp-dışı bu eğitim merkezlerinin koordinasyonundan sorumludur. Bazı okulların eğitim saatleri düzenlenerek müsait oldukları vakitlerde alt yapının mültecilerin eğitimi için kullanılması sağlanmış, yine aynı amaçla 50’yi aşkın yeni okul kurulmuştur. Bu şekilde eğitimlerine devam eden yaklaşık 40.000 çocuk bulunmaktadır. Kamp-ıç ve dışı kurulmuş olan eğitim merkezlerinde toplam 2,800 civarında öğretmen (Türk ve Suriyeli) görev yapmaktadır³¹. Bu merkezlerde verilen eğitim müfredatı Suriye ile uyumlu olarak Suriye Ulusal Koalisyonu Yüksek Eğitim Komisyonu tarafından hazırlanmış ve gönüllülerce basımı finanse edilmiştir. İlk etapta eğitimciler de gönüllülük esasıyla hizmet vermekteydi³² fakat Posta Telefon Telgraf (PTT) ve Birleşmiş Milletler Uluslararası Çocuklara Yardım Fonu'nun (UNICEF) ortak girişimleri ile öğretmenlere para-kart dağıtılmış ve aylık 150-220 dolarlık sembolik bir ücret verilmeye başlanmıştır³³. MEB’in temel hedefi şehirlerde kurulan söz konusu eğitim merkezlerinin sayısını artırmak ve daha çok

²⁸ Milli Eğitim Bakanlığı, 6544 Sayılı Yabancı Uyruklu Öğrenciler Genelgesi, 1 Md., b fıkrası.

²⁹ <https://www.afad.gov.tr/tr/IcerikYazdir.aspx?ID=16&IcerikID=747> (Erişim 5.10.2015)

³⁰ Milli Eğitim Bakanlığı, 26.09.2013 tarihli *Ülkemizde Geçici Koruma Altında Bulunan Suriye Vatandaşlarına Yönelik Eğitim Hizmetleri Genelgesi*.

³¹ ORSAM, *Suriye’ye Komşu Ülkelerde Suriyeli Mültecilerin Durumu : Bulgular, Sonuçlar ve Öneriler*

³² Eğitim öğretim hizmetlerinde öğretmen ihtiyacı öncelikle ildeki norm fazlası öğretmenlerden, yeterli olmaması durumunda konaklama tesislerinde mukim Suriye vatandaşlarından ülkelerinde öğretmenlik yapmış veya yapabilecek olanlardan gönüllü olarak öğretmenlik yapmak isteyenlerden karşılanmıştır.

³³ Hürriyet, “MEB, UNICEF ve PTT’den işbirliği: Suriyeli öğretmenlere maddi destek”, 5.11.2014 <http://www.hurriyet.com.tr/egitim/27524143.asp>

eğitimciyi finanse etmektir. Daha öncede belirtildiği gibi bu eğitim merkezlerinde Türkçe dersleri ve mesleki eğitim kursları da vermektedir. 50,000 den fazla kişi bu vasıta ile merkezlerden hizmet almıştır.

Kamp dışında yaşayan mülteci çocukların eğitime ulaşımı için farklı alternatifler de mevcuttur; talebe göre öğrenciler Milli Eğitim'e bağlı devlet okullarında Türk vatandaşları ile birlikte eğitim alabilir. 10,000'e yakın mülteci çocuğun devlet okullarında akranları ile birlikte Türkçe eğitim aldığı bilinmektedir³⁴. Diğer bir alternatif olarak ise başta doğu illerinde ve İstanbul'da Başakşehir ve Esenyurt'ta olmak üzere bazı yatırımcıların kurduğu özel okullardır³⁵. Sayıları çok olmamakla beraber bu eğitim kurumları da Suriyelilere yönelik eğitim hizmetleri vermektedir. Özel okulların sayısında önümüzdeki süreçte artış olması muhtemel olmakla beraber, daha çok çocuğun devlet okullarında eğitim alması beklenmektedir. Zira bu okullarda eğitim gören mülteci çocuklar Türkçe öğrenmekte ve topluma daha kolay entegre olma potansiyeline sahip olmaktadır. Ayrıca eğitimin ücretsiz olduğu ve hemen hemen her mahallede bulunan devlet okulları sayesinde ulaşımın da bir sorun olmaktan çıktığı göz önünde bulundurulduğunda, devlet okulları gelecek vaat eden bir alternatiftir. Dikkat edilmesi gereken, mülteci çocukların adaptasyon evresinde gerek eğitimciler ve okul yönetimi, gerek aileleri tarafından desteklenmesidir. Potansiyele dönüştürülebilecek bu süreç yaşanabilecek tatsız deneyimlerle çok daha riskli sonuçlar da doğurabilir.

Lisans ve yüksek lisans düzeyinde eğitimlerine devam etmek isteyen mülteciler içinde bir takım düzenlemeler yapılmıştır. Devlet üniversitelerinde eğitim almaya hak kazanan Suriyeli öğrenciler harçlardan muafıtır. Ayrıca Yüksek Öğretim Kurulu'nun (YÖK) verdiği karar ile "şiddet olayları ve krizler nedeniyle eğitim öğretimin sürdürülemez olduğu tespit edilen Suriye'den Türkiye'ye gelenlerin, Çukurova, Gaziantep, Kahramanmaraş Sütçü İmam, Kilis 7 Aralık, Harran, Mersin, Mustafa Kemal, Osmaniye Korkut Ata Üniversitelerinde yurt dışından öğrenci kabulü çerçevesinde öğretim dili Türkçe ve/veya yabancı dilde program açabilmesine ve öğrenci kabulüne karar verilmiştir"³⁶. Diğer bir YÖK kararı ile Suriyelilerin transfer işlemleri 3 temel madde etrafında şekillenmiştir³⁷. Öğrenciler yatay geçiş için gerekli tüm belgelere sahip olması durumunda birinci sınıf ve son sınıf dahil yatay geçiş

³⁴Ceyda Acar vd . "İstanbul'daYaşayanGeçici KorumaAltındaki SuriyelilerİhtiyaçAnalizi Raporu" Bezmialem Vakıf Üniversitesi, İstanbul, (Ocak 2015)

³⁵Ibid.

³⁶Yüksek Öğretim Kurulu Yükseköğretim Kurumlarında Ön lisans ve Lisans Düzeyindeki Programlar Arasında Geçiş, Çift Ana dal, Yan Dal ile Kurumlar Arası Kredi Transferi Yapılması Esaslarına İlişkin Yönetmeliğin Ek 2. maddesi uyarınca alınan karar.

³⁷Yüksek Öğretim Kurulu, Ek Madde-2 Uyarınca Mısır ve Suriye'den Yapılabilecek Yatay Geçiş İşlemlerine İlişkin Esaslar.

yapabilecek, yatay geçiş için istenen belgelere sahip olmayan öğrenciler ise yükseköğretim kurumlarından özel ğrenci olarak ders alabilecektir. Yerel-yabancı ğrenci dengesinin korunması amacıyla ise %10'luk bir kontenjan belirlenmiştir.

Lisansüstü eğitim konusunda çalışma yürüten bir diğer kurum Başbakanlık Yurt Dışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığıdır (YTB). "Türkiye Bursları" kapsamında yalnızca Suriyelilerin değil bir çok yabancı öğrencinin ülkemizde eğitimi desteklenmektedir. Türkiye Bursları kapsamında 6 bölgesel program bulunmaktadır ve Suriyeli ğrenciler komşu bir kaç ülke ile birlikte Harran programı altında değerlendirilmekteydi. Fakat son dönemde artan talep ve savaş durumu göz önünde bulundurulduğunda YTB Suriyeliler için ayrı bir burs programı oluřturmuřtur³⁸. 2013 yılında açılan bu burs programı kapsamında Suriyelilere ayrılan kontenjan diğer öğrencilerin sayısını azaltmaksızın artırılmıştır. Türkiye Burslarından faydalanmaya hak kazanan ğrencilere Türkçe dil kursu, konaklama, sağlık sigortası ve aylık düzenli burs bağlanmaktadır. Program eğitimin ekonomik yükümlülüklerini ortadan kaldırdığı için oldukça rağbet görmektedir. şu an Türkiye niversitelerinde eğitim gören yaklaşık 3,000 Suriyeli ğrenci bulunmaktadır ve bunların yarıya yakını Türkiye Burslarından faydalanmaktadır. Programa kabul alan tüm öğrenciler ilk yıl Türkçe eğitimi görmektedir, bu kurlar YTB ve Türkçe ğrenim, Araştırma ve Uygulama Merkezi (TMER) ortaklığı ile organize edilmektedir. Her yıl Türkiye niversitelerine rağbet daha da artarken bazı girişimciler de kurdukları özel niversiteler ile yabancı öğrencilere hizmet vermeyi planlamaktadır. Suriyeliler için Arapça yoğunluklu eğitim verecek okullar açmayı planlayan girişimciler bulunmaktadır ve buna dair röportajları medyada yer bulmuřtur³⁹.

Mültecilerin İstihdamı

Türkiye'nin gelişmekte olan ekonomisi ayrıca bağımlılık-sendromuna tutulmuş mültecilerin varlığı piyasalarda yabancılardan gelen istihdam talebinin artmasına sebep olmuştur. 2014 boyunca ülkemizde çalışabilmek için 165 farklı millettten 60,000'in üzerinde yabancı çalışma izni başvurusu gelmiřtir⁴⁰. Bu sayı 2009'da 10,000 civarında olup artan istihdam talebinin en bariz göstergesidir. Başvuruların bir kısmı vasıfsız işçilik iinken kayda değer

³⁸Bařbakanlık Yurt Dışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, Türkiye Bursları programı hakkında detaylı bilgi için "Suriyealışmaları, BaşkanlığımızınSuriyeliMisafirlerimizeYnelikEğitimalışmaları" bilgilendirmebroşr

³⁹ Szci, "EnverYcel'inniversitefikridnyadayankıbuldu!", (Ocak 2015) <http://www.sozcu.com.tr/egitim/enver-yucelin-universite-fikri-dunyada-yanki-buldu.html>

⁴⁰ Faruk elik, "Geçici Koruma Sağlanan Suriye Uyruklu Yabancılar ve İřđc Piyasası", *İşVEREN* Kasım-Aralık 2014 ss.82-84

bir kısmı da meslek sahibi kişilerce kalifiye pozisyonlar için yapılmış başvurulardır. Tüm bu tabloya rağmen, çalışma izni başvuruları ve izin alabilen kişi sayısı arasında ciddi bir uçurum bulunmakta, bu da farklı sorunların ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Ocak 2013'te Gaziantep'te Galvaniz Fabrikasında meydana gelen bir patlamada 2'si Suriyeli 9 kişi hayatını kaybetmiş ve olay iki temel meseleyi gündeme taşımıştır. Bunlardan ilki kayıt dışı istihdamdır, her iki Suriyeli de çalışma izinsiz kaçak olarak çalışmaktaydı. İkinci mesele ise işçi haklarının korunmasıdır. Kayıt dışı çalışan bu iki kişinin pek tabii temel işçi hakları olmadığı gibi sağlık güvenceleri ve sigortaları da bulunmamaktaydı.

Mültecilerin içinde buldukları durum göz önünde bulundurulduğunda tüm bu şartlara rağmen iş aramaya devam edecekleri ve resmi haklar tanınmayan mültecilerin işverenler tarafından sömürüye açık olduğu bir gerçektir. İstihdama katılmış pek çok Suriyeli düşük ücret ile ve kayıt dışı çalışarak işveren için masrafları düşürmekte, bu durumda yalnızca Suriyeli çalışanları değil aynı zamanda yerel işçiyi de tehdit etmektedir. Maaş eşitsizliği yabancı işçiyi cazip hale getirerek Türk işçilerin işsiz kalmasına sebep olacaktır. Bu sorunlar ışığında hem yerel işçiyi korumak isteyen hemde mültecileri iş piyasasından soyutlamak yerine eşit rekabet sağlamayı amaçlayan Türkiye devleti yabancıların çalışma haklarını düzenleyen bir takım yenilikler yapmıştır. Bunların en sonuncusu Yabancı İstihdam Kanun Tasarısıdır. Bürokratik engelleri ortadan kaldırmayı hedefleyen bu tasarı iş piyasasının kapılarını sonunda Suriyelilere açmakla kalmayıp, getirdiği caydırıcı önlemlerle kayıt dışı istihdamında önüne geçmeyi hedeflemektedir.

İş piyasasında sağlıklı bir şekilde yer almaları durumunda söz konusu mülteciler oldukça genç, çalışma ve Türkçe öğrenme konusunda azimli ve Türkiye standartlarına göre eğitilmiş bireylerden oluşmaktadır. Suriyeli mültecilerin demografik yapısı oldukça dinamik olup mültecilerin %45'i 19-45 yaşları arasındadır⁴¹. Bu yaş grubu istihdam için potansiyel aralık olarak bilinir, ayrıca ortalama yaşın 22 olduğu ve mülteci nüfusunun %50'ye yakınının 18 yaş altında olduğu bilinmektedir⁴². Bu veriler göstermektedir ki, oldukça dinamik, yetiştirilebilir ve istihdam edilebilir bir grup söz konusudur. AFAD'ın paylaştığı diğer veriler her 4 Suriyeli 'den 3'ünün çalışmak istediğini ve iş aradığını kaydetmiştir. Dil bariyerini ortadan kaldırmak için de ciddi bir çaba ortaya konmaktadır ve geçici eğitim merkezlerinde verilen kurslara kayda değer bir katılım sağlanmıştır. Pek tabii bu, özellikle yaşı büyük bireyler için zorlu ama bir o kadar da karlı bir eğitim sürecidir.

Suriyelilerin çalışmak istemeleri kadar işverenlerin bu yeni işçi sınıfına karşı tutumu da önemlidir. Piyasalarda mülteci nüfusun iş piyasasına

⁴¹ AFAD, *Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacılar, Saha Araştırması Sonuçları*.

⁴²İbid.

katılması bil hassa da açık pozisyonlarını dolduramayan iş verenler açısından sevinç kaynağı olmuştur. Türkiye’de ki işsizlik oranına rağmen, bu açık pozisyonlar kalifiye eleman yetersizliği ya da asgari ücretle çalışmak istemeyen yerel işçilerden kaynaklı gözükmektedir. İşçi piyasasında ki bu arz-talep uyumsuzluğunu Suriyeli mültecilerin kısa sürede tamamlaması beklenmektedir. Türkiye’nin önemli işveren sendikalarından TÜRK-İŞ⁴³, HAK-İŞ⁴⁴ ve DİSK⁴⁵ yetkilileri de ayrıca mültecilerin varlığından duydukları memnuniyeti dile getirmiş, fakat gerekli tedbir ve düzenlemelerin yapılması hususuna dikkat çekmiştir. İş piyasasında ki bu arz-talep dengesinin nasıl sağlanacağını kavrayabilmek için İŞ-KUR’un yayınladığı 2013-2014⁴⁶ açık-pozisyon oranlarını incelenmiştir. Raporda yer alan verilere göre ülkemizde 1,331,610 adet açık pozisyon bulunmaktadır. Ülke genelinde açık pozisyonlar %3 civarında kaydedilirken bazı illerde bu oranın çok daha fazla olduğu belirtilmiştir. Örneğin Sinop, Yozgat, Denizli gibi illerde açık pozisyon oranı %5.5’leri bulmaktadır. Tablo.1’de açık pozisyonların mesleklere göre dağılımına yer verilmiştir. Tablodan anlaşılacağı üzere vasıfsız iş gücüne olan talep daha fazladır. Beden işçiliği, temizlik işçiliği kolaylıkla istihdam olunabilecek alanlardır.

⁴³ErgünAtalay, New Segment in Labor Market: Syrian Refugees, *İŞVEREN*, Nov.-Dec. 2014 pp.86-87

⁴⁴MahmutArslan, We cannot Turn Blind Eye to Syrian's Problems, *İŞVEREN*, Nov.-Dec. 2014 pp.88-89

⁴⁵KaniBeko, Employing Syrian Refugees, *İŞVEREN*, Nov.-Dec. 2014 pp.90-91

⁴⁶İŞ-KUR, *İlk-Yarıyıl İş Piyasası Analizi*, 2014

Tablo1.
MesleklereGöreAçıkPozisyonDağılımı
(Ocak-Ağustos 2014)

Sektör	AçıkPozisyon
Bedenişçisi (genel)	318.530
Temizlikgörevlisi	58.421
Satış danışmanı	33.673
Güvenlikgörevlisi	30.787
Makineci (dikiş)	29.369
Garson (serviselemanı)	25.902
Bedenişçisi (temizlik)	25.424
Büro memuru (genel)	24.576
Çağrı merkezi görevlisi	23.182
Reyon görevlisi	19.348
Diğer meslekler	544.398
Toplam	1.133.610

Tablo.2 Mültecilerin kayıtlı Olduğu İllerde Karşılaştırmalı Açık Pozisyon Oranı

İl	(%) Açık Pozisyon
İstanbul	28,07
Gaziantep	2,63
Hatay	1,31
Şanlıurfa	0,93
Mardin	0,37
Adana	4,75
Kilis	0,11
Mersin	2,73
Konya	3,33
Kahramanmaraş	1,41
Ankara	7,76
Bursa	13,51
Batman	0,12
Şırnak	0,06
Kocaeli	6,71
İzmir	10,68
Osmaniye	0,69
Antalya	4,67
Kayseri	3,38
Diyarbakır	0,29
Adıyaman	0,21
Samsun	2,17
Niğde	0,73
Aydın	5,37
Toplam	100%

Tablo.2 mülteci nüfusun kayıtlı olduğu illerdeki açık pozisyon oranlarını göstermektedir. Bu amaçla 22 şehirde belli bir döneme⁴⁷ ait, İŞ-KUR veri tabanına kayıtlı, açık iş pozisyon oranları kaydedilmiş ve genel toplam %100 olarak kabul edilmiştir. Tabloda yer alan oran, illerin birbirine kıyasla “açık olan” iş pozisyonlarıdır. Tablo göstermektedir ki, mültecilerin sayıca daha fazla olduğu sınır ve doğu illerinde iş piyasası zaten sınırlarını zorlamaktadır, ve mültecilerin uygun şart ve zeminlerde istihdam edilmesi mümkün gözükmemektedir. Buna kıyasla İstanbul, Bursa, İzmir, Kocaeli ve Ankara gibi sanayileşmiş ve hizmet sektörünün daha gelişmiş olduğu şehirlerde açık pozisyonlar daha fazladır, ve mültecilerin iş piyasasına katılması çok daha kolay gözükmektedir. Bu durum neden her geçen gün daha fazla Suriyelinin batı illerine yöneldiğinin de iyi bir göstergesidir.

Ortaya konan bu ideal tabloya kıyasla gerçek durum biraz daha farklıdır. Her ne kadar gerek istihdam edilmeye hazır bir grup insan ve buna denk iş veren potansiyeli olsa dahi, iki tarafı sağlıklı ve sistemsiz bir şekilde bir araya getirebilecek uygun zemin oluşmamıştır. Şu ana kadar çalışma izni alabilen Suriyelilerin sayısı 3,175⁴⁸ olup genel talep göz önünde bulundurulduğunda bu çok sembolik bir rakamdır. Ayrıca başvuruların yalnızca 175'i reddedilmiş geri kalanı ise bürokratik sebeplerle bekletilmektedir. Bu tıkanıklığın sebebi mevcut sistemin Türkiye'nin içinde bulunduğu şartlara cevap vermekten yoksun daha hantal bir yapıya sahip olmasından kaynaklanmaktadır. Yabancıların Çalışma İzni Kanununa göre, Dışişleri Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı ve Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlıkları tarafından her bir başvuru için ayrı bir değerlendirme yapmaları istenmekteydi. Bu değerlendirmeler daha sonra bir araya getirilerek her bir bireysel başvuru karara bağlanmaktaydı. Oldukça zaman alan bu prosedür günün mevcut talebi karşılamaktan çok uzaktır.

2014'te kabul edilen Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile mülteciler geçici koruma altına alınırken aynı zamanda 1.9 milyon kişiye çalışma iznine başvurma hakkı tanınmıştır. Kanun kapsamında çalışma izni başvuruları bir nebze kolaylaşırken, başvuru ön şartı olarak ikametgah sahibi olma kriteri getirilmiştir. Türkiye'ye pasaportları ile resmi olarak sınır kapılarından giren Suriyeliler, İçişleri Bakanlığının Yabancılar Dairesine başvurarak ikametgah alma hakkına sahiptir.⁴⁹ Pasaport ve kimlik belgesi olmayanlar ile kayıt dışı yollarla giriş yapanlar ise ilk olarak kayıt altına alınıp

⁴⁷İŞ-KUR veri tabanına kayıtlı, illere göre Nisan 2015 açık iş pozisyonları kaydedilmiştir. Tablonun bilimsel değeri bulunmayıp, piyasa durumunu analiz etmek için hazırlanmıştır.

⁴⁸Faruk Çelik, “Geçici Koruma Sağlanan Suriye Uyruklu Yabancılar ve İşgücü Piyasası”.

⁴⁹UNHCR, *Sıkça Sorulan Sorular Türkiye'deki Suriyeli Mülteciler*, http://www.unhcr.org.tr/uploads/root/faq_-_turkish.pdf

yabancı kimlik numarası aldıktan sonra aynı prosedürü uygulayabilirler. İkametgah üzerinden çalışma izni başvuru prosedürü de süreci kolaylaştırmış ama net bir çözüm olmamıştır.

Tüm bu tablo yeni bir tasarının oluşturulması için motivasyon oluşturmuştur. Yabancı İstihdam Kanun Tasarısı sonunda iş piyasasının kapılarını Suriyelilere açacak önemli bir teşebbüstür. Konuyu ele alan 3. resmi doküman olan bu yasa tasarısı, Yabancı İstihdam Politikası Danışma Kurulu oluşturarak mültecilerin çalışma izinleri ile alakalı meseleleri tek merkezden çözmeyi hedeflemektedir. Hali hazırda bu işlemler ÇSGB bünyesinde işlem görüyordu. Yeni düzenleme tüm yabancılara yabancı kimlik kartı ve numarası vermeyi planlamaktadır. Kayıt altına alındıktan 6 ay sonra tüm yabancılar çalışma iznine başvurma hakkına sahip olacaktır. İlk başta birer yıllık izin verilecek olan mültecilerin daha sonra yeniden başvurmaları halinde izinlerinde 2 ya da 3'er yıllık uzatmalar yapılabilecektir.

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu tarafından getirilmiş iki uygulama ise geçerliliğini sürdürecektir. Çalışma izni alanların ek bir ikamet izni alması gerekmeyecektir, fakat prosedür tersine uygulanmamaktadır. Devam edecek diğer uygulama ise başvuru esasları ile alakalıdır. Çalışma izni başvuruları pozisyon bazlı olarak değerlendirilir ve kişinin çalışıp çalışamayacağından ziyade belli bir pozisyon için uygunluğuna bakar. Bu da çalışma iznine başvuracak kişilerin önce iş bulması gerektiği anlamına gelmektedir.

Başvuru işlemlerini pratikleştirmek amacı ile başvurular ÇSGB sitesi üzerinden yapılmaktadır. Yerel halkı korumak amacı ile yabancı işçilerin Türk vatandaşlarının %10' unu geçmemesi kriteri getirilmiştir. Yasa tasarısı ayrıca yatırımcıları teşvik etmek amacı ile bir takım düzenlemeler getirmiştir. Yatırımcılar başvuru izinlerini kendileri yapabilir ayrıca farklı teşvik ve prosedürel avantajlarla ülkede iş kurmaları kolaylaştırılmıştır. Anonim şirketlerin yabancı ortakları, Türkiye'de ikamet etmeme şartı ile izinden muaftır. Limited şirketlerin yönetim kurulu üyelerinin de aynı şekilde çalışma izni alması gerekmemektedir. Diğer bir ayrıcalıklı kategori ise mimarlar ve mühendislerdir. İlk defa bu düzenleme ile mühendis ve mimarlarında çalışma izni alması gerekmeden kolayca çalışmalarına olanak sağlanmıştır⁵⁰. Yasa kapsamında getirilen son bir değişiklik çalışma izni başvuru harçları ile alakalıdır. Harçlar iki katından da fazla bir zamma maruz kalmış olup, bu durumun caydırıcı bir yanı olabileceği düşünülmektedir. Fakat yasa kayıt dışı istihdamı engellemek için son derece ciddi önlemler almış olup mültecilerin resmi yollarla çalıştırılması konusunda net bir kanaat ortaya koymaktadır. Kayıt dışı işçi çalıştırdığı tespit edilen müesseseler hayli yüksek bir para

⁵⁰Yasa tasarısının getirdiği yeni düzenlemeler için bkz. “Yabancı İstihdam Kanun Tasarısı”.

cezasına çarptırılırken, kayıt dışı çalıştığı tespit edilen yabancılar da İçişleri Bakanlığına rapor edilerek sınır dışı edilmeleri talep edilecektir. Bu da başta Suriyeliler olmak üzere ülkedeki tüm yabancıların kayıtlı çalışması için ciddi bir baskı mekanizması oluşturmaktadır.

Sonuç

Suriyeli krizi ve beraberindeki sorunlar göz ardı edilemeyecek derecede ciddi boyutlara varmış olup, olaya kayıtsız ya da çözümsüz kalmak mümkün değildir. Bugün tüm dünya tarihin en ciddi göç ve mülteci krizine şahitlik etmektedir, ülke nüfusunun yarısı iç/dış göçe zorlanmış olup yakın zamanda da bu durumun çözüme kavuşması beklenmemektedir. Geline şü noktada detaylarda boğulmak yerine, ne yapılmalı sorusuna çözüm aramak en doğru yaklaşım olacaktır. Pek tabii ideal senaryo bir çok uluslararası aktörün işbirliği ile mültecilere sahip çıkması ve olayın bir insanlık dramına dönüşmesinin önüne geçilmesidir, fakat bu beklenti çok naif kalmaktadır. Türkiye sayıları iki milyonu bulan mülteci nüfusu ile dünyanın en fazla mülteciye ev sahipliği yapan ülkesi konumuna gelmiş, ve sürecin ilk gününden itibaren istikrarlı bir şekilde Suriye ve Suriyeli krizine karşı insani bakış açısını korumuştur. Başta açık kapı politikası ve kampların kurulması olmak üzere atılan pek çok adım, Suriyelilerin mağdur edilmemesi açısından önemlidir.

Bu analiz kapsamında tespit edilen çok daha önemli bir husus ise, Türkiye'nin mülteci politikasının Suriyeli göçmenler ile adeta bir tür evrim geçirdiği ve dört yılın sonunda gelinen noktada mültecilerin toplumsal entegrasyonunun başladığıdır. Entegrasyonun tek alternatifinin toplumsal marjinalleştirme ve ötekileştirme olduğu şu durumda Türkiye iki aşamalı bir entegrasyon politikası yürütmektedir. Eğitimde devamlılık ve mültecilerin istihdam edilmesi üzerinden yürütülen iki aşamalı entegrasyon halen kurulum aşamasında olmakla beraber ciddi adımlar atıldığı gözlemlenmektedir. Başta Suriyelilerin resmi statüsünün belirlenmesi ve yasal haklarının tanımlanması olmak üzere eğitim ve iş piyasasında yer almalarının da önünü açan pek çok adım atılmıştır.

Entegrasyon her iki taraf açısından da zorlu bir süreçtir. Fakat entegrasyondan kaçınıldığı ya da süreç doğru yönetilmediği takdirde de iki tarafı da bekleyen farklı temel sorunlar vardır. Mültecilerin doğal bir normalleşme sürecine girememesi durumunda karşı karşıya kalacakları 3 temel tehdit vardır. Mülteciler, kayıtsız çalıştıkları takdirde ucuz iş gücü gibi görüldüğünden sömürülmeye açıktır, hayatlarını idame ettirmek için suça karışabilirler veya sağlıklı bir şekilde iş piyasasına giremedikleri takdirde Türkiye'nin yeni alt sınıfı olmaya mahkûmdurlar. Devlet açısından bakıldığında göz önünde bulundurulması gereken bir kaç husus daha vardır. Bunların ilki kontrolsüz kentleşme ve iç göçtür. Suriyelilerin yarıya yakını batı illerine yerleşmiş durumdadır. Fakat devletin bu anlamda bir yönlendirmesi bulunmamaktadır.

Fakat bazı illerde sosyal sürtüşmenin arttığı, ya da iş piyasasının hali hazırda sınırlarını zorladığı ve daha fazla çalışanı kaldırmayacağı göz önünde bulunduurulduğunda Suriyelileri iş imknının daha fazla, mülteci nüfusun daha az olduğu illere yönlendirmek sağlıklı bir yaklaşım olacaktır.

Devlet bazında dikkat edilmesi gereken diğer husus ise mültecilerin hizmetlere olan ulaşımıdır. Kamplarda ikamet eden mlteceler çok daha iyi durumda olup kamp dışındakiler için aynı Őeyi söylemek pek mümkün gözükmemektedir. Özellikle sınır illerinden ayrılmış mültecilerin sağlık ve eğitim hizmetlerine daha eşit Őartlarda ulaşımının sağlanması öncelik verilmesi gereken bir husustur. Tüm bu tehdit unsurlarına rağmen, Türkiye devletinin oldukça kararlı ve istikrarlı bir Şekilde mülteci politikasını yürüttüğünü söylemek mümkündür. Süreç başarılı bir Şekilde götürüldüğü takdirde hem mağdur durumda olan Suriyeliler için bu güç bir avantaja dönüşecek, hem de ev sahibi ülke olarak Türkiye bu dinamik ve genç yeni nüfusundan istifade ederek ülkeye sosyal ve ekonomik hareketlilik sağlamış olacaktır. Bir yerde g, gönülsüz beyin gdr ve Suriyeli nüfus kısa vadede eğitim ve istihdam ile üretim kanallarına sokularak ülke için yk değil adeta bir potansiyel olacaktır.

